

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde Yer Alan Türk Geleneksel Sohbet Toplantılarına Helal Turizm Ürünü Perspektifinden Bakış

Vildan SARICA*, Emrah TAŞARER*, Orhan BATMAN*

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Sakarya, Türkiye

Öz

Eğlence olgusunun kültürün bir parçası olduğu, kişilerin dinlerini, inanışlarını, yaşama biçimlerini, hayat anlayışlarını, kimliklerini yansıttığı ve toplumdan topluma farklılık gösterebildiği bilinen bir gerçektir. İslami gereklere uygun hizmet talep eden turistlerin dini inançlarıyla çatışmaksızın turizm faaliyetlerinden yararlanmak istemesiyle birlikte ortaya çıkan helal turizm anlayışı giderek önem kazanmaktadır. Müslüman turistler seyahat sırasında daha neşeli olmak, hoş vakit geçirmek amacıyla tematik parkları, çeşitli spor aktiviteleri yapılmasına imkân tanıyan tesisleri ve lunapark gibi eğlence hizmeti sunan işletmeleri tercih etmektedir. Turizm en temelde bir dinlenme ve eğlenme faaliyeti olduğundan, helal turizmin de çeşitli eğlence unsurları barındırması beklenmektedir. Ancak bir eğlencenin ya da aktivitenin helal kabul edilebilmesi için İslâm dininin belirlediği çerçevenin dışına çıkılmaması gerekmektedir. Bu çalışmada Türkiye'nin UNESCO somut olmayan kültürel miras listesinde yer alan eğlence türlerinden "geleneksel sohbet toplantılarının" helal konseptine uygunluğu incelenmiştir. İkincil kaynaklardan yapılan içerik analizi ile belirlenen eğlence türünün uygulanış şekilleri ve ritüelleri helal turizm kriterlerine göre değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Araştırmada geleneksel sohbet toplantılarının, helal konseptine uyması için neler yapılabileceği araştırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Somut Olmayan Kültürel Miras, Geleneksel Sohbet Toplantıları, Helal Turizm, Kültürel Miras

* Corresponding Author: vildansarica.75@gmail.com

* emrahtasarer@hotmail.com

* obatman@subu.edu.tr

Gönderilme/Received: 5 Nisan 2023

Kabul/Accepted: 6 Haziran 2023

Yayınlanma/Published: 30 Haziran 2023

The Halal Tourism Product Perspective to Turkish Traditional Gatherings in UNESCO Intangible Cultural Heritage List

Abstract

It is a known fact that entertainment is a part of culture, reflects people's religions, beliefs, lifestyles, understandings of life and identities, and can differ from society to society. The concept of halal tourism, which emerged with the tourists who demand services in accordance with Islamic requirements, wanting to benefit from tourism activities without conflicting with their religious beliefs, is gaining importance. Muslim tourists prefer theme parks, facilities that allow various sports activities and entertainment services such as amusement parks to be more cheerful and have a good time during their travels. Since tourism is basically a recreational and recreational activity, halal tourism is expected to include various entertainment elements. However, in order for an entertainment or activity to be considered halal, it is necessary not to go beyond the framework determined by the religion of Islam. In this study, the compatibility of "traditional conversation meetings", which is one of the entertainment types in Turkey's UNESCO intangible cultural heritage list, to the halal concept was examined. The application forms and rituals of the entertainment type determined by the content analysis made from the secondary sources were evaluated according to the halal tourism criteria. In the research, it has been tried to investigate what can be done to comply with the halal concept of traditional conversation meetings.

Keywords: Intangible Cultural Heritage, Traditional Conversation Meetings, Halal Tourism, Cultural Heritage

1. Giriş

Sözlük anlamı “kısa bir süre de olsa birlikte olmak” olan sohbet kelimesi “arkadaşlık ederek bağ kurmak, gönülle veya bedenle uzun süreli beraberlik, dünyevî ya da dinî konuların konuşulduğu toplantı” anlamlarında kullanılmaktadır. Yaygın olarak sohbet kelimesi “âlim veya şeyhin sözlerini dinlemek amacıyla düzenlenen tasavvufî- dinî toplantı” olarak kullanılmaktadır. Yalan, iftira, gıybet gibi günahları içermeyen muhabbet etmek, hoş vakit geçirmek ve yarenlik etmek gibi deyimler ile ifade edilen sohbetlere katılmakta dinen bir sakınca görülmemektedir (İslamansiklopedisi, 2022). Sohbetler Müslümanların boş vakitlerini değerlendirmeleri bakımından önemli bir husus olarak görülmektedir. Müslüman toplumlar için cami vb. mekânlar boş zamanları değerlendirmede önemli bir merkez olarak kabul edilmektedir. Günümüzde camilerde veya cami bahçelerinde ney kursları, el sanatları, şan kursları gibi kurslar da verilmektedir. Bu etkinlikler Müslümanların boş zamanlarını değerlendirmek için uygun etkinlikler olarak görülmektedir (Ayar, 2018: 1053). Müslümanların boş zamanlarını değerlendirmede “helal eğlence” kavramı ön plana çıkmaktadır. Eğlence hizmeti sunan kurum ve kuruluşların İslâmî esas ve kaidelere uygun olması, bu esas ve kaidelere aykırı eğlence hizmeti sunmaması beklenmektedir (Çalık & Adam, 2020: 149).

Derleme olarak tasarlanan bu çalışmada; UNESCO'nun somut olmayan kültürel miras kapsamında yer alan “geleneksel sohbet toplantılarının” helal sayılabilmesi için hangi şartları sağlaması gerektiği ve bu kapsamda neler yapılabileceği araştırılmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Google Scholar, Ulusal Tez Merkezi gibi çeşitli veri tabanları ve internet kaynaklarından “somut olmayan kültürel miras”, “geleneksel sohbet toplantıları”, “helal turizm” gibi arama kriterleri kullanılarak ilgili literatür incelenmiştir. Ayrıca www.unesco.org.tr adresinden Türkiye'nin somut olmayan kültürel miras listesine ulaşılarak bu listeye kayıtlı unsurlar arasında araştırma amacına hizmet edebilecek başlıklar belirlenmeye çalışılmıştır. Geleneksel sohbet toplantıları hem günlük hayatın bir parçası olması hem de yerel halkın sosyokültürel bir unsuru olması sebebiyle araştırma konusu olarak seçilmiştir. Aynı zamanda geleneksel sohbet toplantılarının yardımlaşma, dayanışma, dürüstlük vb. özellikleri bünyesinde barındırması, sohbet kavramının Türk toplumunda özel bir yere sahip olması ve İslamiyet'in de bu değerlere önem vermesi sebebiyle çalışmada öne çıkmıştır. Çalışmada helal turizm ve helal eğlence kavramları kültürel bağlamda ele alınarak bir bakış açısı sunmak istenmiştir.

2. Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM)

Bir halkın kültürel mirası, sanatçıların, mimarların, müzisyenlerinin, yazarlarının ve bilim adamlarının eserlerini ve ayrıca anonim sanatçıların eserlerini, insanların maneviyatının ifadelerini ve hayata anlam veren değerlerin tümünü içermektedir. Kültürel miras kavramı hem somut hem de soyut ürünleri içermektedir. Örneğin; insanların yaratıcılığını ifade eden maddi olmayan eserler, diller, ayinler, inançlar, tarihi yerler ve anıtlar, edebiyat, sanat eserleri, arşivler ve kütüphaneler bu kapsamda yer almaktadır (Bortolotto, 2007: 23). Somut olmayan kültürel mirası özellikle temsil eden temel unsurların ise insan topluluklarının yaşayan kültürü, evrimi ve sürekli gelişimi olduğu görülmektedir. Bu nedenle, somut olmayan kültürel mirasın belirli bir topluluk tarafından kendi özgün kimliğinin yanı sıra benzersizliğinin temel bileşenleri olarak kabul edilen tüm maddi olmayan unsurları içerdiği söylenebilmektedir. Başka bir ifade ile bir halkın kültürü, kendine özgü özdeyişinin tam kalbini temsil eden unsurların bütünüdür (Lenzerini, 2011: 101-102).

UNESCO tarafından yapılan 32. Genel Konferansı'nın Genel Kurulu'nda kabul edilen Sözleşme'ye göre; UNESCO sisteminde İngilizcesi intangible cultural heritage, Fransızcası patrimoine culturel immatériel olan terim, Türkçeye TBMM tarafından onaylanan kanun ile "somut olmayan kültürel miras" şeklinde çevrilmiştir (Oğuz, 2013: 6). Sözleşmeye göre; "somut olmayan kültürel miras" topluluklar, gruplar ve bunlarla bağlantılı olan uygulamalar, temsiller, ifadeler, bilgiler, beceriler ve bunlarla ilişkili araçlar, nesnelere, eserler ve kültürel alanlar anlamı taşımaktadır. Bazı durumlarda, bireyler de kültürel miraslarının bir parçası olarak tanınmaktadırlar. Sözleşme ayrıca bu "somut olmayan kültürel mirasın" topluluklar ve gruplar tarafından çevrelerine, doğa ile etkileşimlerine ve tarihlerine karşılık olarak sürekli olarak yeniden yaratıldığını ve onlara bir kimlik ve süreklilik duygusu sağladığını, böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına saygıyı teşvik ettiğini kabul etmektedir. Bu şekilde tanımlanan "somut olmayan kültürel miras" bir aracı olarak dil de dahil olmak üzere sözlü gelenekler, gösteri sanatları, geleneksel zanaatlar, sosyal uygulamalar, ritüeller ve bayram etkinlikleri, doğa ve doğa ile ilgili bilgi ve uygulamalar gibi alanlarda da kendini göstermektedir (Yoshida, 2004:109).

Somut olmayan kültürel mirasın önemli olmasının sebebi bir nesilden diğerine aktarılan bilgi ve beceri zenginliğini ifade etmesidir. Her şeyden önce, azınlık grupları ve ana akım sosyal gruplar için bilginin sosyal ve ekonomik değeri önemlidir. Somut olmayan kültürel miras, insanların kültürel miraslarının bir parçası olarak ayırt ettikleri nesnelere ve kültürel alanları içeren süreç, ifadeler, teknik bilgi ve yetenekler yoluyla ifade edilmektedir. Nesiller boyunca yayılan, sürekli yeniden yaratılan somut olmayan kültürel miras, insanlığa bir kimlik ve devamlılık duygusu kazandırmaktadır. Yine somut olmayan kültürel miras, bir ülkenin büyüme ve gelişme oranına, döviz çıkış hacimlerine, altyapı geliştirmesine, yeni yönetim teknikleri ve eğitim deneyimi kazanmasına, ekonomik ve sosyal anlamda gelişimine katkıda bulunmaktadır (Petronela, 2016: 731). Örneğin; Özkan (2019), somut olmayan kültürel miras ve ekonomi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada Londra'da 1966 yılından beri yapılan Nothing Hill karnavalının her yıl gerçekleştirilen bir karnaval olduğunu ve bu karnavalın Rio karnavalından sonraki en büyük karnaval olduğunu ifade etmiştir. Nothing Hill karnavalının Londra'da bir simge haline geldiğini, sosyal ve ekonomik olarak Londra'ya büyük katkılar sağladığını belirtmiştir. Bu karnavalın şehir ekonomisine yılda yaklaşık 93 milyon £ katkı sağladığını, güvenlik şirketleri, kostüm tasarımcıları gibi 250 lisanslı işyerinin bu karnavaldan kazanç sağladığını, neredeyse 3 milyon insana tam zamanlı iş imkânı sağladığını, karnavalın yaklaşık 90 bin turist çektiğini ve her yıl turist sayısının artış gösterdiğini aktarmıştır. Somut olmayan kültürel mirasın korunması, ekonominin değerli bir kaynağıdır. Yeni kültürler hakkında bilgi edinmek, gösteri sanatları, el sanatları, ritüeller ve mutfakların küresel farkını deneyimlemek başlıca bir seyahat motivasyonudur. Kültürel iş birliği, bu tür organizasyonları, anlayışı, hoşgörüyü ve barışı teşvik etmektedir. Bu değerleri gerçekleştiren kişilerin dünyanın her yerinde kendi bilgi ve becerilerini yaymaları söz konusudur. Bu bilgi ve deneyimlerin yayılması genellikle yazılı metinlerden ziyade sözlü olarak yapılmaktadır. Sonuç olarak, somut olmayan kültürel miraslar geçmiş, bugün ve gelecek arasında köprüler kurmakta ve toplumun yapısını değiştirmektedir (Petronela, 2016: 731).

3. Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Türkiye'de Yer Alan Eğlenceler

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) Fransa'nın başkenti Paris'te 29 Eylül-17 Ekim 2003 tarihleri arasında düzenlenen 32.Genel Konferansı'nda, 17 Ekim 2003'te Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. Sözleşme 19 Ocak 2006 tarihli TBMM oturumunda oy birliği ile kabul edilmiştir. 21 Ocak 2006'da 26056 sayılı Resmî Gazete'de "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun" yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin amaçları ise; somut olmayan kültürel mirası korumak, somut olmayan kültürel mirasın taşıyıcısı konumundaki toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek, somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerliliği sağlamak, uluslararası iş birliği ve yardımlaşmayı sağlamaktır (<https://aregem.ktb.gov.tr/>). Türkiye'nin taraf olma süreci ise 27 Mart 2006'da tamamlanmıştır. Sözleşmenin 16, 17 ve 18. maddelerine göre "İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi, Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi, Korumanın İyi Uygulamaları Kaydı" olmak üzere üç adet somut olmayan kültürel miras listesi oluşturulmuştur. Aralık 2020 itibarıyla Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Listesine kayıtlı 21 unsur bulunmaktadır. Tablo 1'de verilen somut olmayan kültürel miraslar dışında Geleneksel Tören Keşkeği (2011), Mesir Macunu Festivali (2012), Türk Kahvesi ve Geleneği (2013), Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı (2014), İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka (2016), Geleneksel Çini Sanatı (2016), Bahar Bayramı Hıdırellez (2017), Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği (2018), Geleneksel Türk Okçuluğu (2019), Minyatür Sanatı (2020), Geleneksel Zekâ ve Strateji Oyunu (2020), Hüsn-i Hat, Türkiye'de İslam Sanatında Geleneksel Güzel Yazı (2021) ve UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne kayıtlı "Işık Dili" (2017) de Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde yer almaktadır ([UNESCO](https://www.unesco.org/), 2022).

Tablo 1. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde Türkiye'de Yer Alan Eğlenceler

Yıl	Kültürel Miras	Özelliği
2008	Meddahlık	Bir öykü anlatma sanatıdır. Canlandırma ve taklit yaparak dinleyicileri eğlendirmeyi amaçlamaktadır.
2008	Mevlevi Sema Töreni	İçinde dini öğeler ve temalar bulunduran, Allah'a ulaşma yolunun derecelerini sembolize eden, ayrıntılı nitelik ve kurallara sahip tasavvufi bir törendir.
2009	Âşıklık Geleneği	İçeriğinde hikâye anlatımı, şiir ve müzik olan çok yönlü bir sanattır. Dönemin bakış açısı, yaşam tarzı, estetik değerlerini yansıtarak geniş kitlelere hitap etmektedir.
2009	Karagöz	Manda ya da deve derisinden yapılan ve tasvir adı verilen eşya, hayvan ve insan şekillerinin çubuklara takılarak arkadan ışık yansıtılması ile beyaz bir perde üzerinde hareket ettirilmesine dayanan bir gölge oyunudur.
2009	Nevruz	Bahar bayramı olarak bilinmekte ve yeni gün anlamına gelmektedir
2010	Geleneksel Sohbet Toplantıları	Yılın özellikle kış aylarında farklı yörelerde farklı erkek gruplarının belirli kurallar çerçevesinde bir araya geldiği sosyal dayanışma işlevine sahip toplantılardır.
2010	Âşıklık Geleneği	İçeriğinde hikâye anlatımı, şiir ve müzik olan çok yönlü bir sanattır. Dönemin bakış açısı, yaşam tarzı, estetik değerlerini yansıtarak geniş kitlelere hitap etmektedir.

Kaynak: Çetinkaya & Yıldız, 2018: 434-436.

4. Geleneksel Sohbet Toplantıları ve Ritüelleri

Geleneksel sohbet toplantıları, 2010'da UNESCO'nun İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Listesi'ne eklenmiştir. Diğer yandan 1994'ten beri UNESCO'nun uyguladığı bir çeşit ulusal envanter sistemi olan "Yaşayan

İnsan Hazinesi” kapsamında da ilan edilmiştir. Bu sistemler geleneksel toplantıların kültürel değerlerinin nesilden nesile aktarılabilmesi ve yaşaması süreçlerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır (UNESCO, 2022).

Türk toplumlarının farklı coğrafyalarda bölgenin kendine ait özelliklerini barındıran ve katılan kişilerin günlük yaşamdan konuşmalar yaptığı, eğlenirken öğrenmeyi de amaçladığı toplantılar geleneksel sohbet toplantıları olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel sohbet toplantılarına katılmanın ilk şartı sır saklanması, dürüst olunması ve büyüklere itaat edilmesidir. Bu toplantılara katılan kişilerin belirli bir inanca ve bir etnik gruba sahip olması zorunlu bir husus değildir. Toplantıdaki temel motivasyon sohbet etmektir. Sohbet toplantılarının yapılması coğrafyalarda yardımlaşma ve dayanışmanın artmasında da katkı sağlamaktadır (Akmaz & Akdağ, 2010: 292-293).

Tarihsel olarak incelendiğinde sohbet toplantıları sözlü kültür taşıyıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda sohbet toplantıları uzun kış aylarında insanların keyifli anlar yaşamasını sağlayan sosyal bir öge olarak da görülmektedir (Aydın & Ünüvar, 2020: 2016). Toplantılar genellikle perşembe, cuma ve cumartesi günleri yapılmaktadır. Akşam saatlerinde başlayan toplantı gece yarısında sona ermekte ve katılacak kişilerin sohbete zamanında gelmesi beklenmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022). Yapılan başka bir tanıma göre belirli sayıda erkeğin bir araya gelerek haftanın belli günlerinde toplanıp eğlendiği, sohbet ettiği, yardımlaşma ve dayanışmanın ön planda olduğu ve aynı zamanda eğlendiği toplantılar geleneksel sohbet toplantıları olarak adlandırılmaktadır. Bilhassa Elâzığ, Şanlıurfa, Konya, Balıkesir, Diyarbakır, Ankara, Isparta, Niğde, Kütahya, Van, Afyonkarahisar, Çankırı, Tokat, Manisa, Kastamonu, Erzincan, Erzurum, Adıyaman, Gaziantep ve Mardin geleneksel sohbet toplantılarının icra edildiği, yaygınlaşması noktasında kültür coğrafyası içerisine mutlaka alınması ve incelenmesi gereken iller olarak görülmektedir (Çepik, 2020: 4). Sohbet toplantıları Türkiye’nin farklı yerlerinde “Ateş Gezmesi, Yârân/Yâren, Kürsübaşı, Cümbüş Âlemleri, Barana, Fefene/Herfene/ Harfene/Erpane, Helebiş, Gezek, Helva Sohbetleri, Oturak Âlemleri, Muhabbet Gecesi, Sıra Âlemleri, Sıra Gecesi, Sıra Eğlencesi ve Velime (Eyvan) Gecesi” gibi farklı adlarla, Türkiye dışında ise “Muhabbet, Konuşma, Meşrep, Geşdek ve Coro Bozo” gibi benzeri isimlerle de bilinmektedir (Atlı, 2018: 88). Aşağıda Harita 1’de Türkiye’de yapılan geleneksel sohbet toplantılarının yayılma sahasına yer verilmiştir.

Harita 1. Geleneksel Sohbet Toplantılarının Yayılma Sahası (Atlı, 2018: 92).

Tablo 2. Geleneksel Sohbet Toplantılarının Yayılma Sahasının Simgeleri

									
	Keyif	Gezek Sohbetleri	Sıra Gecesi	Sahaniye Gezmeleri	Sıra Oturması	Sıra Eğlencesi	Yaren Sohbetleri	Gençler Heyeti	Oturmah Gecesi
	Sıra Gecesi	Kürsübaşı Sohbetleri	Oda Sohbetleri	Ferfene Sohbetleri	Oturak Alemleri	Yatsı Sohbetleri	Helva Sohbetleri	Barana Sohbetleri	Mehle
	Velime Gecesi	Muhabbet Geceleri	Birikme Gecesi	Sabahiye	Sıra Alemleri	Kaz Alemleri	Cümbüş Alemleri	Sohbet Toplantıları	Delikanlı Teşkilatı

Harita 1’de Türkiye’nin geleneksel sohbet toplantıları harita üzerinden daire, kare ve üçgen şekilleriyle dokuz renk kullanılarak belirtilmiştir. İşaretlerin hangi sohbet temasını simgelediği ise renkler ile gösterilmiştir. Bir şehirde farklı isimler altında yer alan birden fazla sohbet toplantıları birbirine geçmiş şekiller ile ifade edilmiştir. Örneğin; Bolu “ferfene sohbetleri” lacivert daire “sohbet toplantıları” pembe üçgen ile gösterilirken, Bursa “gezek sohbetleri” sarı kare ile belirtilmiştir. Bazı sohbet toplantılarına ilişkin bilgiler ise şu şekildedir:

4.1. Yaren Sohbetleri

Bilmece, mâni gibi sözlü kültür unsurlarının dile getirildiği, geleneksel orta oyunlarının oynandığı, mahallî müzikler eşliğinde halk danslarının yapıldığı aynı zamanda eğlence ve eğitimin bir arada olduğu sohbet meclisleridir (Çetin & Çakır, 2012: 741). Kış gecelerinde farklı yaş gruplarındaki erkeklerin bir araya gelerek gerçekleştirdikleri yaren sohbetleri kültürel anlamda toplum için önemli bir yere sahiptir. Halk musikisinin icra edilmesi ve yaşatılmasını sağlayan, dini kuralların öğretilmesinde aracı olan, dayanışma, yardımlaşma gibi erdemleri kazandıran yaren sohbetleri köklü bir kültür kurumudur (Yalçın, 2021: 241). İlgili literatür incelendiğinde yaren sohbetlerinin “oturak alemleri” olarak da adlandırıldığı görülmektedir. Toplantıların yemekleri ise yörelere göre farklılık göstermektedir. Örneğin Şanlıurfa’da künefe, çiğköfte veya şıllık ve acı kahve olarak bilinen "mırır", Çankırı’da güveç, çorba, baklavadan ve pilavdan oluşan "takım yemeği" ön plana çıkmaktadır (Çankırı Valiliği, 2022).

Fotoğraf 1. Yaren Sohbetleri (Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022).

4.2. Barana

Barana sohbetlerinin kökeni ahiliğe dayanmaktadır. Konya, Balıkesir ve Manisa’da hala yaşayan ve yaşatılan bir gelenektir. Sonbahar ile başlayıp ilkbaharın gelişiyle birlikte “sohbet bağlama” olarak isimlendirilen, 3 günden 7 güne kadar süren ve geleneksel kır eğlenceleri ile sona eren 14-65 yaş arasındaki erkeklerin belirli kurallar

doğrultusunda haftalık olarak bir araya gelmesiyle yapılan yemekli, müzikli ve oyunlu toplantılardır (Çepik, 2020: 4).

Fotoğraf 2. Barana Sohbetleri (Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, 2022).

4.3. Kürsübaşı Sohbetleri

Yöre halkının eğlence ve sevinçlerini yansıtan aynı zamanda ağıt ve türküler ile sonlanan yine bölge halkının acı, keder ve hüznelerini paylaştığı, dertleştiği toplantılar olarak bilinmektedir. Kürsübaşı toplantıları evlilik kararlarının alındığı, kız isteme merasimlerinin gerçekleştiği, kahramanlık, felsefi ve dini temalı kitapların okunup yorumlandığı dönemin eğlence meclisidir. Kürsübaşı toplantıları yörenin tarihi, yaşama şekli, gelenek, görenek ve törelerin nesilden nesile aktarıldığı yerlerdir. Aynı zamanda toplantıya katılan kişilere “yatsılık” veya “yassılık” gibi farklı adlar ile bilinen atıştırma malzemelerinin de ikram edildiği bir toplantı türüdür (Aydın & Ünüvar, 2020: 2018). Kürsübaşı sohbetleri önceden kararlaştırılarak her gece bir evde toplanılmaktadır. Her mahallede yaşıt olan ve ruhen uyuşan insanlar bir araya gelmektedir. Bu topluluklar “kol” olarak adlandırılmaktadır. Bu kollar içerisinde mutlaka iyi yemek pişiren insanlar bulunur. Toplanılmaya karar verilen eve tedarik edilen malzemeler önceden gönderilir, evdeki kadın ve çocuklar akşam erkenden bir başka komşuya gider ve evi misafirlere bırakırlar. Yarı gecelere kadar sürecek olan eğlenceler, yapılacak şakalar, anlatılacak fıkralar planlanır ve gece mutlu bir şekilde tamamlanır. Halk oyunları, şarkı ve türküler, güzel yiyecekler, çeşit çeşit sohbetler ile şen bir ortam oluşturulur (wowturkey.com).

Fotoğraf 3. Kürsübaşı Sohbetleri (Elâzığ İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022).

4.4. Ateş Gezmeleri

Bolu Mudurnu ilçesinde düzenlenen sohbet toplantıları “Ateş Gezmesi” veya “Birikme Gecesi” olarak adlandırılmaktadır. Ateş Gezmesi, eski dönemlerde yaşayan kişilerin kendi anlayış ve yaşayış biçimlerine göre düzenlenen, genç erkekleri eğitip görgülerini arttırmayı amaçlayan disiplinli toplantılardır. Ateş gezmesi adlandırılmasının toplantılara katılan kişilerin kafa dengi ve birbiri ile anlaşabilen kişilerden oluşması kardeşlik, samimiyet, sıcaklık, hislerinin hâkim olmasından kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Atlı, 2016: 40).

Fotoğraf 4. Ateş Gezmeleri (Bolu Belediyesi, 2023).

4.5. Ferfene/Herfene/ Harfene/Erfane

Türkiye'nin farklı bölgelerinde bilhassa kasaba ve köy yaşamında sosyal dayanışma, kaynaşma ve birlikteliği sağlayan bir gelenektir. Ferfene geçmişte Anadolu'nun pek çok yerinde farklı şekillerde adlandırılmıştır. Sosyal dayanışma ve yardımlaşmanın önemli bir parçası olan bu gelenek kendine özgü yemek kültürü ile de dikkat çekmektedir. Çünkü yemek kültürü, Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Ferfenede kişiler birlikte yemek hazırlayarak hazırladıkları yemeği birlikte yemektirler. Sofra kültürünün gelecek kuşaklara aktarılması bakımından ferfene geleneği Türk kültüründe önem arz etmektedir (Mete, Candeğer ve Koca 2017: 104). Müslüman Türk kültüründe yer alan bir eğlence faaliyeti olarak ferfenenin zamanla dejenere olduğu ve bazı yörelerde alkollü içeceklerin de kullanıldığı görülmektedir. Nitekim derleme sözlüğü 5. Cildinde ferfene “ortaklaşa yapılan yemekli içkili toplantı” olarak tanımlanmıştır (Mete vd., 2017: 105).

Fotoğraf 5. Ferfene/Herfene/ Harfene/Erfane (Sabah, 2022).

4.6. Velime (Eyvan) Gecesi

Velime kelimesi davet için hazırlanan yemek ya da düğün yemeği anlamı taşımaktadır. Saadet ve sevinci ifade eden her türlü tören sebebi ile verilen şöenlere de velime dendiği bilinmektedir. Velime geleneğinin kökeni cahiliye dönemine kadar uzanmaktadır. Peygamber efendimiz Hz. Muhammed (sav)’in eşi Hatice validemiz ile evlenirken velime cemiyeti düzenlediği rivayet edilmektedir. Velime geceleri, gelenek ve göreneklerin nesilden nesile aktarıldığı meclislerdir. Velime gecelerini en önemli kılan unsur bu gecede bir araya gelen insanlar arasında küslüğün olmamasıdır. Küs olanlar ise velime gecesinde barışmakta ve ardından müzik icrası yapılmaktadır (Laçın, 2020: 3376). Güldoğan (2011), velime gecelerinin erkekler tarafından haftada bir yapıldığını, bu geceye şehrin ileri gelenleriyle birlikte, edebiyatçıların, şairlerin, müzisyenlerin ve tarihçilerin de davet edildiğini belirtmiştir.

Fotoğraf 6. Velime (Eyvan) Gecesi (Laçın, 2020: 377).

5. Geleneksel Sohbet Toplantılarına Katılım Şartları

Kültür, turizmin önemli bir unsurudur. Turizm ve kültür birlikte sinerji oluşturmaktadır. Turizm ve kültür arasındaki bu sinerji, turizm endüstrisinin büyüme potansiyelini arttırmaktadır. Bu sebeple kültür turizmi, küresel turizmin en hızlı büyüyen segmentlerinden biri haline gelmiştir (Göral ve Tuna, 2018: 2). Kültürel turizm, kültürel tüketimin bir biçimi olarak görülmektedir. Bu konu sosyolojik çalışmalar için önemli bir konu olmuştur. Yapılan sosyolojik araştırmaların büyük bir bölümü kültürel turizme katılan kişileri, kültürel turizmin çeşitlerini ve kişilerin kültürel turizme katılma motivasyonlarını anlamaya çalışmaktadır. Kültürel turizme yönelik ilk tartışmalarda kültürel turistler arasında “genel” ve “spesifik” ayrımı yapılmıştır. Genel turistler, kültürü tatil deneyiminin bir parçası olarak tüketirken, spesifik turistler özellikle gittiği yerde kültürün bir yönüyle angaje olmak amacıyla seyahat etmektedir (Richards, 2019: 587).

Geleneksel sohbet toplantıları olarak adlandırılan somut olmayan kültürel miras unsurları günümüzde hala devam eden, saygı ve paylaşımın öğretildiği organizasyonlardır. Bilhassa Türk dünyasında bu toplantılara katılabilme veya toplantıların yapıldığı yerlerin ziyaret edilmesi önemli bir turistik ürün olarak ön plana çıkmaktadır. Geleneksel sohbet toplantıları hem kültürel zenginliğin kuşaktan kuşağa aktarılması hem de toplantıların niteliklerinin anlatılarak sürdürülebilirliğinin sağlanması bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca “sıra gecesi” olarak da adlandırılan geleneksel sohbet toplantılarının organize edilmesi etkinlik turizmi olarak da önemli bir husustur. Geleneksel sohbet toplantılarının turistik bir değer olarak tanıtılması ve pazarlanması bu organizasyonların geniş coğrafyalarda bilinirliklerini arttırmaktadır (Akmaz ve Akdağ, 2010: 298). Geleneksel sohbet toplantıları, Türk toplumunda farklı coğrafyalarda, yaşanan bölgenin kendine özgü özelliklerini içinde barındıran eğlenmeyi ve eğlenirken öğretmeyi amaçlayan, herhangi bir inanca sahip olma veya etnik gruba mensup olma zorunluluğu bulunmayan, temel motivasyonu sohbet olan, yeme-içme, dans, müzik gibi etkinliklerin gerçekleştirildiği, önemli bir sosyal yardımlaşma ve dayanışma kültürüdür (Baytok ve Başar, 2022: 478). Geleneksel sohbet toplantılarına dâhil olmak için bazı

kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar yazılı kurallar olmayıp sözlü kültür yoluyla nesilden nesile aktarılmış kurallardır. Aşağıda geleneksel sohbet toplantılarına katılmak için uyulması gereken kurallara yer verilmiştir (Atlı, 2016: 280).

- ✓ Geleneksel sohbet toplantılarına çocuk ve kadınların katılması yasaktır.
- ✓ Bu toplantılarda verilen cezaların itiraz edilmeden yapılması zorunludur.
- ✓ İçkisiz olarak tertip edilen toplantılarda içki tüketmek ve toplantılara alkollü gelmek yasaktır.
- ✓ Bu toplantılar insanlara rahatsızlık vermemek amacıyla yerleşim yerine uzak bir yerde yapılmalıdır.
- ✓ Toplantılar bir kişinin evinde ard arda üç gün yapılmaktadır.
- ✓ Evi müsait olmayan kişiler bu toplantıları tanıdığı bir kişinin evinde yapılmaktadır. Fakat evi müsait olmayan kişi yakacak (odun-kömür) ve diğer masrafları karşılamakla yükümlüdür.
- ✓ Sohbet grubu üyelerinin veya mahallede herhangi bir kişinin yakınının vefat etmesi durumunda sohbetlere belirli bir süre ara verilmektedir.
- ✓ Önemli bir mazeret haricinde sohbet grubunda bulunan kişiler aynı anda sohbet evinden ayrılmak zorundadır.
- ✓ Yapılacak tüm hizmetlerden gençler ve ev sahibi sorumludur.

6. Helal Turizm

İnsanların çoğu helal kavramını daha çok gıdalar ile ilişkilendirmektedir. Fakat pek çoğu helal kavramın, helal turizm gibi hizmetlerle de ilişkili olduğunun farkında değildir. Helal turizmi tanımlamak için bazı girişimlerde bulunulmasına rağmen muhtemelen kavramın çok disiplinle ilişkisi olması nedeniyle şu anda üzerinde uzlaşılmış net bir tanımı bulunmamaktadır (Feizollah vd., 2021). Örneğin; Ahmed ve Akbaba (2018) helal turizmi, helal/haram hassasiyeti olan ve olmayan insanları çekmek için İslâm'da izin verilen herhangi bir turizm faaliyeti olarak tanımlamıştır. Carboni, Perelli & Sistu (2014) helal turizmi, seyahat ederken kişilerin dini alışkanlıklarını sürdürmekle ilgilenen Müslüman inancına sahip insanları içeren İslâm'a uygun turizm şeklinde tanımlamıştır.

İslâm'da tamamen bir boş zaman anlayışı yoktur. İslâm dini "malayani" anlamı taşıyan boş zaman etkinliklerinden ziyade yararlı aktiviteler yapılmasını ve eğlencenin helal olması gerektiğini emretmektedir. Kuran-ı Kerim'de "O halde önemli bir işi bitirince hemen diğerine koyul" (İnşirah, 7) ayeti ile Müslümanlara bütün vakitlerini hayırlı ve yararlı faaliyetlerle değerlendirmeleri, ibadet, dua, tebliğ ve irşad gibi dinî faaliyetlerin de; çalışma, üretme, öğrenme-öğretme, yardımlaşma ve dayanışma gibi dünyevî faaliyetlerin de hakkını vermeleri istenilmiştir (Kur'an Yolu Tefsiri Cilt:5 Sayfa: 643-644). Yani aktif dinlenmeyi öğütlemiştir (Batman, 2019). İçinde eğlenceyi de barındıran rekreasyon kavramının etimolojisinde "yararlı faaliyetlerle tazelenmek" anlamı vurgulanmaktadır. Eğlence kapsamında müzik de değerlendirilmesi gereken konular arasında yer almaktadır. Bunun sebebi ise İslâm dinine göre bazı seslerin helal bazılarının ise haram olarak kabul edilmesidir (Doğan, 2020: 8). İslam inancı seyahat etmeyi teşvik etmektedir. Nitekim Kuran-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır; "Yeryüzünde gezip dolaşın da ilk yaratışın nasıl olduğuna bakın." (Ankebut, 20). Faaliyetler İslâmî gerekliliklere uygun olduğu sürece, gayrimüslim turistler de helal gıda tüketebilir ve helal eğlence yerlerinin tadını çıkarabilirler (Fakir ve Erraoui, 2019: 2). Müslüman turistler seyahat sırasında daha neşeli olmak, hoş vakit geçirmek amacıyla tematik parkları, çeşitli spor aktiviteleri yapılmasına imkân tanıyan tesisleri ve lunapark gibi eğlence hizmeti sunan işletmeleri tercih etmektedir. Müslümanlar için eğlence kavramı iki başlık altında incelenebilmektedir. Bunlar meşrû eğlence ve gayri meşrû eğlence kavramlarıdır. Meşrû eğlence fitri olarak hem kalp ve ruhun hem de nefsin zevk aldığı şeyler anlamına gelirken, gayri meşrû eğlence Allah'ın emir ve yasaklarına aykırı olan kalp ve ruhtan ziyade nefsin zevk aldığı, meşrû özelliğini kaybeden ve harama dönüşen eğlenceler olarak tanımlanmaktadır (Atayev, 2020: 55).

İslâm'da eğlencenin yeri olup olmadığı ve Müslümanların bundan ne kadar faydalanabileceği soruları üzerine ilgili literatürde tartışmalar söz konusudur. Müslümanların bazı kesimlerinde özellikle dini uygulamalara bağlı olanlar arasında, müziğin veya eğlencenin yalnızca katılabilecekleri ve bir miktar suçluluk duygusuyla tadını

çıkabilecekleri “yasak” bir zevk olduğuna dair ortak bir inanç söz konusudur. Bu nedenle, önde gelen çağdaş bir Müslüman ve hukukçu olan Yusuf el-Karadavi (1985), şunu iddia etmektedir (Ghani, 2009: 54); “İslâm, Müslümanlardan konuşmalarının tamamen dindar sözlerden oluşmasını, susmalarının tefekkür olmasını, Kur'an'ın okunmasından başka bir şey dinlememelerini ve boş zamanlarının tamamını camide ibadetle geçirmelerini istemez. Bilakis, Allah'ın insanı ihtiyaçları ve arzuları ile yarattığını, yeme içme ihtiyacının yanı sıra dinlenmeye ve eğlenmeye de ihtiyacı olduğunu kabul etmektedir.” Müslümanın tatile gitmesi caiz midir? sorusuna turizm ve İslâm ilişkisi açısından bakıldığında Batman ve Arpacı (2016: 22)'nin “İslâm'ın bir fitrat dini olduğu gerçeğinin söz konusu olduğu ve dinlenmenin, gezmenin, insan için fitri bir ihtiyacı olduğu bir gerçektir. Müslümanların da insan olduğu fikrinden hareketle, ruhen ve bedenen dinlenmeleri adına tatilin bir gereklilik doğurduğu fikri yanlış olmaz. Gerek beden gerekse zihnen bir seyahat olgusu bir ihtiyaç haline dönüşmüştür” şeklindeki tanımlaması soruya ilişkin cevap niteliği taşımaktadır. Fakat bu durum insanların tatil yapmak adına İslâm dinince uygun görülmeyen davranışlarda bulunabileceği veya farzların terk edilebileceği anlamına gelmemektedir (Arslan, 2019: 20).

Helal eğlencenin sağlanması zor ve tartışmalı bir konudur. Bunun sebebi ise her insanın eğlence biçimine yönelik tercihlerinin değişmesidir. Fakat helale duyarlı turistler inançlarıyla çelişmeyen ve rahatsız edici olmayan bir ortamda tatillerini geçirmek istemektedirler. Buna bağlı olarak helal konseptli işletmelerin faydalı faaliyetler yapmaya özen göstermesi beklenmektedir. Çünkü İslâm'da helal daireden çıkmadan da eğlenmek mümkündür. Yeme, içme, dinlenme ve diğer beşerî şehvet gibi tüm ihtiyaçlar Allah'ın meşrû kıldığı daire içinde giderilebilir ve harama girmeye gerek yoktur disiplini helale duyarlı turistler için her alanda geçerlidir. Bu konudaki en genel tanımı yapmak gerekirse eğlencede dünya ve ahiret menfaati olmayan gereksiz faaliyetlerden kaçınılmalıdır. Çünkü insanın talepleri sınırsızdır, İslâm bu sınırları ve helal çemberini belirlemiştir. Bu nedenle helale duyarlı turistleri pazar alanı olarak belirleyen firmaların helal eğlence kavramını göz önünde bulundurmaları beklenmektedir. Müslüman seyyahlar, eğlence ve seyahat esnasında İslâm'ın ilkeleriyle çelişmemek adına adımlar atmaktadır (Gezer ve Kınır, 2020: 9).

7. Geleneksel Sohbet Toplantılarına İlişkin Değerlendirme

Çalışma kapsamında geleneksel sohbet toplantıları araştırılarak bu sohbet toplantıları hakkında bilgi edinilmeye çalışılmış, sohbet toplantılarının düzenlenme amaçları incelenmiş ve bu toplantılara katılım şartlarının neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan literatür taramasından yola çıkarak geleneksel sohbet toplantılarının erkekler arasında yapıldığı, hatta kadınların toplantılara katılmasının yasak olduğunu vurgulayan çalışmaların olduğu görülmüştür. Fakat bazı çalışmalarda kadınlarında kendi aralarında bu toplantıları düzenlediği veya kadın ve erkeklerin bir arada bu toplantıları gerçekleştirebildiğine ilişkin çalışmaların da bulunduğu görülmüştür. Buradan yola çıkarak geleneksel sohbet toplantılarının helal sayılabilmesi için kadın ve erkeklerin aynı ortamda bir arada olma durumları göz önünde bulundurulmuştur. Yıldız (2019), *Kur'an ve Sünnete Göre Sosyal Hayatta Kadın Erkek İlişkisi* adlı çalışmada kadın ve erkek ilişkisini altı başlık altında değerlendirmiştir. Bunlar: takvâli olmak, bakışta ölçü, konuşmada ölçü, giyim kuşamda ölçü, davranışta ölçü, fizikî temasta ölçü şeklindedir. Ayrıca “sorularlaislamiyet.com” adresinden İslamiyet'te kadın ve erkeklerin aynı ortamda bulunma durumları için gerekli şartlar araştırılmıştır. Bu durumun ihtilat ile ilgili olduğu görülmüştür. İhtilat, kadınlar ile kendine mahrem olmayan erkeklerin farklı durumlarda bir arada olmaları, karışık yaşamaları anlamında kullanılan bir terimdir. İhtilat meşru olmayan ilişkilere ve duygulara kapı açabileceği için caiz görülmemiştir. Fakat mutlak manada da yasaklanmamıştır. Hayat zorunlu kıldığında, ayrı oturmada zorluk bulunduğu hallerde, birlikte bir mekânda bulunmanın ayrı oturmalarından daha faydalı-hayırlı olduğu durumlarda ihtilata izin verilmiştir. Ancak örtünme ve karşılıklı davranışlarda ölçülü olmak şartı konmuştur. Aşağıda sırasıyla Kur'an-ı Kerim'de kadın ve erkek ilişkilerine değinen bazı ayetlere yer verilmiştir.

- ✓ *Onlar, size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz* (el-Bakara 2/187).
- ✓ *“Ey Âdemoğulları, size avret yerlerinizi örtecek giysi, süsleneceğiniz elbise indirdik. Takvâ elbisesi ise daha hayırlıdır”* (el-A'râf 7/26).

- ✓ “Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha temizdir. Şüphesiz yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır” (en-Nûr 24/30).
- ✓ “Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Böyle davranmanız hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temizdir ...” (el-Ahzâb 33/53).
- ✓ “Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle, bedenlerini örtecek elbiselerini giysinler. Bu, onların tanınup incitilmemelerine de daha uygundur. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir” (el-Ahzâb 33/59).
- ✓ “(Ey Peygamber'in hanımları) Evlerinizde vakarla oturun, önceki cahiliye (kadınları)nın süslerini açığa vurması gibi, siz de süslerinizi açığa vurmayın ...” (el-Ahzâb 33/33).
- ✓ “Zinaya yaklaşmayın” (el-İsrâ 17/32).

Çalışmada geleneksel sohbet toplantılarının sözlü kültür unsuru olduğu, yardım ve dayanışmanın ön planda olduğu, genellikle erkeklerin bir araya gelerek sohbet edip eğlendiği görülmüştür. Bu bağlamda kültürel bir unsur olan geleneksel sohbet toplantılarının bir eğlence unsuru olduğunu da söylemek mümkündür. Bu fikirden yola çıkarak Tekin (2016)'nın, *İslam'da Eğlenceyi Haram Kılan Unsurlar* adlı çalışması incelenmiş ve eğlenceyi üç başlık altında değerlendirdiği görülmüştür. Bunlar: zararı ve faydası olmayan eğlenceler (şaka ve hikâye meclislerinde bulunup faydasız hikâyeler dinlemek), nefiste ve toplumda kötü etki bırakan eğlenceler (insanlar şakalaşmaya, hikâyeler dinlemeye kendilerini kaptırıp farz ve ibadetlerinden ya da toplum için gerekli olan işlerinden uzaklaşmaları), nefis ve toplum için yararlı olan eğlenceler (toplum ve kişi için faydalı olan oyunlar) şeklindedir. Tekin'in helal eğlence tanımını desteklemek amacıyla yine “sorularlaislamiyet.com” adresinden İslamiyet'te oyun ve eğlencede dikkat edilmesi gereken hususlar araştırılmıştır. Sünnete bakıldığında, meşru oyun ve eğlencenin belli başlı üç kısımda anlatıldığı görülmüştür. Birincisi, bir gayeye, faydaya ve bir ihtiyaca yönelik eğlenceler, ikincisi, örf, âdet ve gelenekte mevcut olan tören ve merasim türünden eğlenceler, üçüncüsü de yorulan, usanan, bıkkınlık duyan insan duygularının meşru dairede tatmin edilmesi, dinlendirilmesi ve keyiflendirilmesi için yapılan eğlenceler şeklindedir. Aşağıda sırasıyla Kur'an-ı Kerim'de eğlenceye değinen bazı ayetlere yer verilmiştir.

- ✓ “Manasız işler (mâlâyâni) ile meşgul olan kimse dinimizde makbul sayılmaz: “Faydasız şeyleri terk etmesi bir kimsenin iyi Müslüman olduğunun alâmetlerindedir” (et-Tergib ve `t-Terhib, 4/319).
- ✓ “Muhakkak her güçlkle beraber bir kolaylık vardır. Evet, her güçlkle beraber bir kolaylık vardır. O halde (işlerinden) boşaldığın zaman uğraş, (ibadetle meşgul ol) yorul” (el-İnşirâh, 94/5-7).

Son olarak geleneksel sohbet toplantılarının alkolsüz olarak da düzenlenebildiği ve bu şekilde düzenlenen toplantılara alkollü gelmenin yasak olduğu görülmüştür. Bu katılım şartı göz önünde bulundurularak Güler (2022)'in, *Helal Gıda Analiz Yöntemlerinin ve Tüketici Eğilimlerinin Araştırılması: Malatya Örneği* adlı çalışmasında Codex Alimentarius Komitesi (CAC)'nin helal gıdayı “İslami kurallara göre yasak olan herhangi bir unsuru içermeyen, bu unsurlardan arındırılmış yerlerde ve/veya cihazlarda hazırlanan, işlenen, taşınan ve depolanan, bu durumların dışında üretilen herhangi bir gıda ile hazırlama, işleme, taşıma ve depolama aşamasında direkt temasta olmayan ürün” olarak tanımladığını ifade etmiştir. Aşağıda sırasıyla Kur'an-ı Kerim'den bazı ayetlere yer verilmiştir.

- ✓ “Ey insanlar! Yeryüzündeki helâl ve temiz nimetlerden yiyin.” (Bakara, 2/168).
- ✓ “Sana soruyorlar kendileri için helâl kılınan ne? De ki, sizin için bütün temiz nimetler helâl kılınmıştır...” (Maide, 5/4).

Araştırma kapsamında öncelikle geleneksel sohbet toplantıları hakkında literatür taraması yapılmıştır. Geleneksel sohbet toplantılarının içeriğinin nasıl olduğu, katılım şartlarının ne olduğu, toplantı sürecinde yenilen ve içilen ürünlerin neler olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Kur'an-i Kerim'den bazı ayetlere yer verilerek geleneksel sohbet toplantılarının helal çerçevede değerlendirmeye ilişkin bir bakış açısı sunulmak istenmiştir. Helal kapsamında

yapılacak etkinlikleri değerlendirmede İslam dininin ilkeleri ve prensipleri göz önünde bulundurularak hüküm vermek daha doğru bir yaklaşımdır olacaktır.

8. Sonuç ve Öneri

İslâm teologlarının bazıları eğlence kavramını olumlu yönleri ile değerlendirmiş ve aşırıya kaçılmadığı sürece insanın ibadet etme, çalışma gibi görevlerini daha doğru ve güzel bir şekilde yapmasına destek olan bir faaliyet olarak görmüştür. Eğlence insanların en doğal ihtiyaçlarından biridir. Bu kavramın İslâm'ın belirlediği sınırlar çerçevesinde yapılması ve yasaklanan eğlence şekillerinden uzak durulmasını gerektirmektedir.

Araştırma amacı doğrultusunda geleneksel sohbet toplantılarının helal sayılabilmesi için neler yapılabileceği araştırılmaya çalışılmıştır. İlgili literatürde geleneksel sohbet toplantıları erkekler arasında yapılan bir etkinlik olarak değerlendirilmektedir. Hatta bazı sohbet toplantılarının kuralları arasında kadın ve çocukların katılmasının yasak olduğu görülmüştür. Fakat literatürde (Başar, 2022; Atlı, 2016; Çepik, 2020; Aksaray, 2018; Ünlü, 2018) kadınların da kendi aralarında bu sohbet toplantılarını düzenleyebildiği belirtilmiştir. Sohbet toplantılarının kadınlar ve erkekler arasında ayrı ayrı gerçekleştirilmesinin mahremiyet anlayışıyla ilgili olabileceği düşünülmektedir. Bir turizm ürünü ya da faaliyetlerinin helal kabul edilebilmesi için helal kriterlere bağlı olması ve İslâm hukukuna uygun olması gerekmektedir (Çalık ve Adam, 2019: 149). Söz konusu bu faaliyetlerin genel ahlâk kurallarına ve İslam anlayışına uygun olması fuhuş, kumar, içki gibi dinen haram kabul edilen her türlü eylemden arınmış olması şartı ile oyun, musiki türü eğlenceler meşrû olarak kabul edilmektedir. İslâmî kurallara göre müstehcen kabul edilen, doğrudan veya dolaylı olarak İslâmın inanç, ahlâk esasları, hayat ve düşünce tarzına aykırı olan her türlü eğlence ise gayri meşrûdur. Ayrıca kişilerin mânevî şahsiyetlerini, şeref, namus ve kişilik haklarını hedef gösteren eğlenceler de meşrû olarak kabul edilmemektedir (islamansiklopedisi.org.tr). Araştırma kapsamında ele alınan ve UNESCO'nun somut olmayan kültürel miras listesinde yer alan eğlence öğelerinden "geleneksel sohbet toplantılarında" dayanışma, yardımlaşma, güzel ahlâk ve erdem sahibi olmak gibi kavramların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Aynı zamanda geleneksel sohbet toplantılarının ibadeti, dürüstlüğü, ahlâki kurallara uymayı, yardımlaşma ve dayanışmayı bütünüyle ele alan (Aksaray, 2018: 69) ahilik anlayışıyla da ilişkili olduğu görülmektedir.

Geleneksel sohbet toplantıları eğitici özellikleriyle yerel halkın sosyokültürel bir unsuru olarak görülmektedir (Gönel Sönmez ve Öger, 2019). Fakat bu toplantılar turistik bir ürün olarak da değerlendirilebilmektedir. Özellikle helale duyarlı turistler için geleneksel sohbet toplantılarının iyi bir etkinlik olabileceği düşünülmektedir. Sohbet etkinliklerinin düzenlenmesi hem sürdürülebilirliği sağlamakta hem de kültürel bir unsurun başka kültürler tarafından da tanınmasına katkı sağlamaktadır. Turizmin istihdam sağlama, ülke ekonomisine katkıda bulunma, bölgesel kalkınmayı sağlama vb. birçok olumlu etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Fakat kirliliğinin artması, kültürün ticarileşmesi gibi olumsuz etkileri de söz konusudur. Olumsuzlukların ortadan kalkması ancak turizm etkinliklerinin neredeyse hiç yapılmamasıyla mümkündür. Bu sebeple turizmin olumsuz etkilerini minimize etmeye özen göstermek gerekmektedir. Bu bağlamda araştırmaya konu olan geleneksel sohbet toplantılarının icra edilmesinde orijinal kültürün korunması son derece önemlidir. Atlı (2018), yaptığı çalışmada Türkiye'deki geleneksel sohbet toplantılarının bir bölümünün sürdürüldüğüne, bir bölümünün unutulduğuna bir bölümünün ise yalnızca gösteri ve ticarî amaçla icrâ edildiğine değinmiştir. Bu durum Atlı (2018)'nin anlayışını destekler niteliktedir. Sonuç olarak; araştırmada ele alınan geleneksel sohbet toplantılarının İslâm inancına uygun genel kural ve kaidelere göre yapılması durumunda helal kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında geliştirilen öneriler şunlardır:

- ✓ Helal kavramının kültür ile ilişkilendirildiği çalışmaların sayısının sınırlı olduğu görülmüştür. İlgili alan yazına katkı sağlamak amacıyla bu tür çalışmaların sayısı arttırılmalıdır.
- ✓ Türkiye kültürel değerleri ve sahip olduğu eğlence çeşitleri bakımından hatırı sayılır bir yere sahiptir. Fakat SOKÜM kapsamında ele alınan 9 eğlence çeşidi bulunmaktadır. Kültürümüzde var olan diğer eğlence çeşitlerinin de kültürel miras listesine dâhil edilmesi için çalışmalar arttırılmalıdır.

- ✓ Somut olmayan kültürel miras kapsamında yer alan diğer eğlence türlerinin de helal eğlence kapsamında değerlendirilebilmesi olasıdır. Diğer eğlence türlerinin de helal eğlenceye uygunluğu yapılacak başka çalışmalarla değerlendirilebilir.

Yapılan bu çalışma, derleme bir çalışmadır. İlgili alan yazında yapılan çalışmalar incelenerek helal turizm ve helal eğlence kavramlarını kültürel bağlamda ele alarak bir bakış açısı sunmak istenmiştir. Bu çalışmanın teorik anlamda literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ahmed, M. J. ve Akbaba, A. (2018). The potential of halal tourism in ethiopia: opportunities, challenges and prospects. *IJCTR*, 2(1), 13-22.
- Akmaz, A. ve Akdağ, G. (2010). *Geleneksel Sohbet Toplantıları*. Eğitim Yayınevi, Konya.
- Aksaray, A. E. (2018). *Geleneksel Sohbet Toplantıları Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü (Aralık 2022). “*Geleneksel Sohbet Toplantıları*” <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-323956/geleneksel-sohbet-toplantilari.html>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).
- Arslan, Ö. (2019). *Müşteri Tatmini ve Fiyat Duyarlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Antalya’da Faaliyet Gösteren Helal Turizm İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam İktisadi ve Hukuku Anabilim Dalı, Bingöl.
- Atayev, M. (2020). *Helal Turizmin Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi: Antalya İli Açısından Fütz Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Atlı, S. (2016). Erzincan-Kemaliye (EğİN) Sıra Gezme Sohbet Toplantıları ve “EğİN Fasil Grubu”. *Karadeniz Araştırmaları*, (51), 273-300.
- Atlı, S. (2016). *Türkiye’deki Geleneksel Sohbet Toplantıları Üzerine Bir İnceleme*. (Doktora Tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Atlı, S. (2018). Türkiye’deki geleneksel sohbet toplantıları üzerine bir değerlendirme. *Milli Folklor*, 30(117), 88-101.
- Ayar, H. (2018). İslam’da boş zaman ve spor. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 1051-1055.
- Aydın, M. ve Ünüvar, Ş. (2020). Somut olmayan kültürel miras kapsamında Elâzığ kürsübaşı geleneği (Elâzığ kürsübaşı tradition in the scope of intangible cultural heritage). *JOGHAT*, 3(2), 213-233.
- Başar, B. (2022). *Müşteri Deneyimi ve Hafızasının Davranışsal Niyet Üzerindeki Etkisi: Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarından Geleneksel Sohbet Toplantıları*. (Doktora Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.
- Batman, O. (2019). “*Helal Turizm Teorisi*” Basılmamış Ders Notları, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Sakarya.
- Batman, O. ve Arpacı, Ö. (2016). *Helâl Turizmin Felsefesi Teorisi Uygulaması*, Türkiye Almanya: Âlim Kitapları.
- Baytok, A. ve Başar, B. (2022). Turist deneyimi ve hafızasının davranışsal niyete etkisi: somut olmayan kültürel miras unsuru olan geleneksel sohbet toplantıları örneği. *JOGHAT*, 5(2), 477-489.
- Bolu Belediyesi (2023). “*Gelenek ve Göreneklerimiz*” <https://www.bolu.bel.tr/gelenek-ve-goreneklerimiz/> (Erişim Tarihi: 16.01.2023).
- Bortolotto, C. (2007). From objects to processes: UNESCO'S intangible cultural heritage. *JSTOR*, (19), 21-33.
- Carboni, M., Perelli, C. ve Sistu, G. (2014). Is Islamic tourism a viable option for tunisian tourism? insights from Djerba. *Tourism Management Perspectives*, 11, 1-9.
- Çalık, A. ve Adam, A. (2020). Helal turizm: Teorik bir inceleme. *SBED*, (20), 487-502.
- Çankırı Valiliği (Nisan 2022). “*Yaren Sohbetleri*” <http://www.cankiri.gov.tr/gecmisten-gelecege-yasayan-kultur-mirasimiz-yaren-sohbetleri>, (Erişim Tarihi: 19.04.2022).
- Çepik, F. (2020). *Geleneksel Sohbet Toplantıları Bağlamında Şanlıurfa Sıra Geceleri Üzerine Bir İnceleme*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Çetin, H. ve Çakır, E. (2012). Çankırı Yâren kültürü ve Ahilik ile İlgisi, *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu* (Kırşehir, 19-20 Eylül 2012) Bildiriler, AEÜ Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 739-752.

- Çetinkaya, N. ve Yıldız, S. (2018). Somut olmayan kültürel miras unsuru Erzurum lavaş (acem) ekmeğinin turistik ürüne dönüştürülmesine yönelik bir çalışma. *GTAD*, 2(Ek1), 430-452.
- Doğan, T. (2020). *Helal Turizm Algısı Van İli Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Elazığ İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (Aralık 2022). “*Kürsübaşı Sohbetleri*” <https://elazig.ktb.gov.tr/TR-96038/kursubasi-geleneği.html>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).
- Fakir, F. and Erraoui, E. (2019). Moroccan Tourist’s Perceptions Toward Halal Tourism, *2nd International Halal Tourism Congress/ 04-06 April 2019 / Antalya / Turkey*.
- Feizollah, A., Mostafa, M. M., Sulaiman, A., Zakaria, Z. ve Firdaus, A. (2021). Exploring halal tourism tweets on social media. *Journal of Big Data*, 8(1), 1-18.
- Gezer, Y. ve Kınır, S. (2020). Halal tourism: Literature review and main services of halal concept hotels. *USOBED*, 4(1), 1-16.
- Ghani, A. (2009). Entertainment in Muslim media: Unsettled problem?, *Jurnal Hadhari Bil*, 2, 53-63.
- Gönel Sönmez, T. ve Öger, A. (2019). Urfa sıra geceleri ve Uygur otuz oğul meşrebi. Geçmişten Günümüze Urfa’da Müzik.
- Göral, R. ve Tuna, M. (2018). Turistik ürün bileşeni olarak kültürel çekiciliklerin turizm sektörü rekabetçiliği açısından önemi. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 2(1), 1-12.
- Güldoğan, V. (2011). *Diyarbakır Kültürü*, Ankara: Kripto.
- İslam Ansiklopedisi (Nisan 2022). “*Eğlence*” <https://islamansiklopedisi.org.tr/eglence>, (Erişim Tarihi: 08.04.2022).
- İslam Ansiklopedisi (Nisan 2022). “*Sohbet*” <https://islamansiklopedisi.org.tr/sohbet>, Erişim Tarihi: 08.04.2022.
- Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (Aralık 2022). “*Yaren Sohbetleri*” <https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-176585/yaren-kulturu.html>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (Nisan 2022). “*Geleneksel Sohbet Toplantıları*” <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-268220/geleneksel-sohbet-toplantilari.html>, Erişim Tarihi: 07.04.2022.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (Nisan 2022). “*Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi*” <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html>, (Erişim Tarihi: 05.04.2022).
- Laçın, G. (2020). Diyarbakır musiki folkloründe velme geceleri (valime geceleri). *Kesit Akademi Dergisi*, 6(24), 372-388.
- Lenzerini, F. (2011). Intangible cultural heritage: The living culture of peoples. *EJIL*, 22(1), 101-120.
- Mete, F., Candeğer, Ü. ve Koca, T. (2017). Somut olmayan kültürel miras: Fefene (Ankara örneği). *Milli Folklor*, 29(114), 100-111.
- Oğuz, M. Ö. (2013). Terim olarak somut olmayan kültürel miras. *Milli Folklor*, 25 (100), 5-13.
- Özkan, D. (2019). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Ekonomi. 6. *Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Akademik Çalışmalar Sempozyumu*, 13-15 Haziran, Ankara.
- Petronela, T. (2016). The importance of the intangible cultural heritage in the economy. *Procedia Economics and Finance*, 39, 731-736.
- Richards, G. (2019). *Kültür Turizmi: Son Araştırmalar ve Eğilimlere Dair Bir İnceleme*. (Ed: Özdemir ve Öger), Ankara: Grafiker Yayınları.
- Sabah (Aralık 2022). “*Fefene Gecesi*” <https://www.sabah.com.tr/mugla/2021/11/02/mskude-ankara-ferfene-gecesi>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).
- Tekin, A. (2016). İslâm’da eğlenceyi haram kılan unsurlar. *Journal of Islamic Law Studies*, (28), 455-487.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu (Nisan 2022). “*Geleneksel Sohbet Toplantılarının Güncel Durumu*” <https://www.unesco.org.tr/Home/AnnouncementDetail/4586>, (Erişim Tarihi: 07.04.2022).
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu (Nisan 2022). “*Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi*” <https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO%C4%B0nsanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n-Somut-Olmayan-K%C3%BCl%C3%BCrel-Miras%C4%B1-Temsil%C3%AE>Listesi>, (Erişim Tarihi: 05.04.2022).
- Ünlü, Z. (2018). *Türkiye’de Geleneksel Sohbet Toplantıları ve Bu Toplantılarda Toplu Çalma Söyleme Geleneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Folklor ve Müzikoloji Anabilim Dalı.
- WowTürkiye (Nisan 2022). “*Kürsübaşı Geleneği*” <http://wownturkey.com/forum/viewtopic.php?t=158639>, (Erişim Tarihi: 19.04.2022).
- Yalçın, E. (2021). Çankırı yâran sohbetlerinde mitolojik öğeler. *ÇÜSBED*, 30(2), 239-251.
- Yıldız, İ. (2019). Kur’an ve sünnete göre sosyal hayatta kadın erkek ilişkisi. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (42), 83-109.

Yoshida, K. (2004). The museum and the intangible cultural heritage. *Museum International*, 56 (1-2), 108-112.